

УДК 32:327.32:355/359(470+571)(430)
DOI <https://doi.org/10.32782/apfs.v053.2025.35>

О. П. Деркач
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0006-1805-3604>
ад'юнкт
Воєнної академії імені Євгенія Березняка

МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ГІБРИДНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АГЕНТІВ ВПЛИВУ РФ У ФРН У ПОЛІТОЛОГІЧНОМУ ВИМІРІ

Актуальність і постановка проблеми. Вивчення форм і методів гібридного впливу ревізійністських країн є особливо актуальним в умовах масштабної зміни світового безпекового середовища. У цьому зв'язку дії РФ у Федеративній Республіці Німеччина (ФРН) не лише відображають систематичну інформаційну та політичну експансію, а й показують, як еволюціонувала гібридна війна проти західної демократії. Серед багатьох інструментів, які є в розпорядженні Кремля, феномен агентів впливу – людей, організацій або неформальних груп, що діють всередині іноземної держави для просування цілей іноземного центру впливу – залишається основним.

Ще з радянських часів Німеччина, найбільша економіка Європейського Союзу, довгий час була в центрі уваги російської стратегії. Однак після 2014 року (анексія Криму) і особливо після повномасштабного вторгнення Росії в Україну в 2022 році характер російської присутності в Німеччині набув ознак системної гібридної операції. Гібридний вплив реалізується за допомогою розгалуженої мережі – від кібератак на Бундестаг до фінансування проросійських протестів і створення паралельної медійної реальності для російськомовного населення.

Політологія, зі свого боку, розглядає такі процеси не лише через призму міжнародної безпеки, але й через призму «м'якої сили», інформаційної інфільтрації, політичного рекрутування та рефлексивного врядування. У першій частині основна увага зосереджена на очевидній методологічній специфікації цих ідей.

Виклад основного матеріалу. Ключові ідеї гібридного впливу в політичній науці перебувають на стадії концептуалізації. Через призму політичної науки однією з ключових цілей цієї статті є визначення та роз'яснення на матеріалі основних понять, зокрема: «гібридна війна», «агент впливу», «м'яка сила», «інформаційна операція», «політична інфільтрація». Від їх концептуалізації залежить розробка чіткого методологічного інструментарію дослідження.

Ф. Хоффман визначає гібридну війну як тактику, покликану заплутати противника і підштовхнути його до прийняття рішень, вигідних

агресору, шляхом поєднання звичайної війни, кібероперацій, тероризму, злочинності та пропаганди. З політичної точки зору, ця стратегія демонструє поєднання жорсткої та м'якої сили в інструментальній конфігурації, в якій центральне місце посідає контроль над інформацією та суспільною свідомістю.

У сучасному розумінні «агент впливу» – це не завжди кадровий розвідник, а скоріше громадський діяч, який просуває цілі іноземного уряду під прикриттям професійної діяльності. В умовах гібридної війни агент впливу працює в політичній, інформаційній, академічній або культурній сфері. Така особа або організація може мати офіційний статус (наприклад, дипломата, медійної персони, експерта) або діяти через мережі впливу, включаючи проксі-організації, культурні фонди, псевдо-громадські проекти [2, с. 109–112].

За визначенням Джозефа Ная, м'яка сила – це здатність держави досягати бажаних результатів завдяки привабливості власної культури, політичних цінностей та зовнішньої політики, а не за допомогою примусу чи економічної сили [3, с. 5–9]. І навпаки, Росія часто перетворює «м'яку силу» на форми тиску та маніпуляції, особливо через наукову дипломатію, культурні ініціативи, грантову допомогу тощо.

Цілеспрямована робота в медіапросторі, спрямована на зміну сприйняття та поведінки цільової аудиторії, – це інформаційна операція. Це фейкові новини, інформаційні вкидання, ботнети, оманливі повідомлення та зрежисовані публічні виступи. Така діяльність в умовах гібридної війни Росії є не лише тактичною, але й стратегічною, оскільки є частиною довгострокового впливу на громадську думку [4, с. 67–70].

Політична інфільтрація – це таємне або публічне проникнення агентів або людей, лояльних до ворожої держави, в політичні структури держави-мішені з метою зміни політичного курсу або компрометації легітимності інститутів. Це може включати вербування депутатів, фінансування виборчих кампаній, підтримку проросійських партій тощо [5, р. 198–203].

Поняття було узагальнено та концептуалізовано у Таблиці 1.

Таблиця 1

Основні поняття дослідження та джерела їх визначення

№	Поняття	Визначення (скорочено)
1	Гібридна війна	Поєднання воєнних, інформаційних, кібер – та економічних засобів впливу
2	Агент впливу	Особа або структура, що просуває інтереси іноземної держави у публічному просторі
3	М'яка сила	Непримусове досягнення цілей через привабливість культури, ідеології, політики
4	Інформаційна операція	Комплексна маніпуляція інформацією з метою формування потрібної поведінки у цільовій аудиторії
5	Політична інфільтрація	Проникнення в політичні інститути для зміни курсу або делегітимації політичної системи

Джерело: складено за [1, с. 11–12], [2, с. 109–112], [3, с. 5–9], [4, с. 67–70], [5, с. 198–203].

Аналіз наукової літератури з теми гібридної діяльності та агентів впливу рф у ФРН

Вивчення гібридного впливу Російської Федерації на Федеративну Республіку Німеччина вимагає ретельного дослідження сучасної наукової та аналітичної літератури, що стосується як теоретичних аспектів гібридної війни, так і практичних прикладів. Особливу увагу слід звернути на праці західних дослідників, аналітичні звіти, розслідування ЗМІ та звіти німецьких органів національної безпеки.

Найбільш методичну оцінку гібридних загроз з боку Російської Федерації в Німеччині пропонує Федеральне відомство з охорони конституції (BfV). У щорічних звітах BfV за 2021–2023 роки послідовно фіксуються ознаки дезінформаційних кампаній, кібератак, розвідувальних операцій під дипломатичним прикриттям та посилення впливу проросійських ЗМІ на російськомовне населення Німеччини [6, с. 54–58].

Аналітична доповідь Informationslage: Russische Einflussnahme in Deutschland (2022), в якому дослідники ZOIS задокументували понад 120 інформаційних кампаній, пов'язаних з Росією, у німецькому медіапросторі у 2020–2022 роках. Основними наративами були дискредитація західних інституцій, виправдання російської агресії та розпалювання конфлікту між німцями та мігрантами [7, с. 73–81].

Дослідження, опубліковані в журналах Osteuropa, Internationale Politik, Zeitschrift für Außen- und Sicherheitspolitik, є важливими в німецькомовній політологічній літературі, оскільки вони стосуються російської дезінформації, гібридного конфлікту, «м'якої сили» тощо. У статті К. Кюнке в журналі Sicherheit und Frieden, наприклад, зазначається, що діяльність Росії в інформаційній сфері є частиною довгострокового плану з підризу європейських демократій, включаючи Німеччину [8, с. 102–108].

У працях західних дослідників, присвячених російським агентам впливу в Німеччині, це питання розглядається в рамках більш загального поняття активних заходів, які є частиною радянської та пострадянської зовнішньої політики. Монографія С. Джонса «Російські активні заходи: Політична війна в 21 столітті» зазна-

чає, що Росія використовує широкий спектр нелінійних інструментів, від фінансування радикальних груп до координації вуличних протестів, інформаційних атак та купівлі ЗМІ [9, с. 212–225].

У звіті аналітичного центру RAND за 2020 рік «Глобальні кампанії впливу Росії» підкреслюється, що з 2015 по 2019 рік у Німеччині було виявлено щонайменше 14 інцидентів, пов'язаних з російським втручанням у вибори, кібербезпеку, медіа-політику та громадські рухи. Особлива увага приділяється фінансуванню проросійських груп, таких як Friedensfreunde Russland, RUS Kulturforum та інших структур у Берліні, Лейпцигу та Кельні [10, с. 34–38].

Серед українських науковців значний внесок у концептуалізацію гібридної війни зробили В. Горбулін, М. Обушний, Р. Шеремета та С. Дорогунцов. Зокрема, у збірнику Національного інституту стратегічних досліджень «Гібридна війна Росії» стверджується, що Німеччина є «головною ціллю Кремля в ЄС» і що діяльність Росії спрямована на «руйнування трансатлантичної єдності» за допомогою поєднання енергетичного, інформаційного, культурного та політичного впливу [11, с. 58–65].

У книзі Обушного підкреслюється, що агент впливу може діяти як публічно, так і таємно, наприклад, через програми наукового обміну, стипендії та спільні проекти в німецьких університетах [12, с. 134–140].

Характеристика джерельної бази дослідження Комплексне дослідження гібридної діяльності рф у ФРН базується на міждисциплінарному аналізі, що охоплює академічні, нормативні, розвідувально-аналітичні, журналістські й цифрові джерела. Вони умовно поділяються на п'ять груп: – Наукові праці та монографії.

Це фахові дослідження з політології, міжнародної безпеки, інформаційної політики та гібридної війни. Вони пропонують методологічне підґрунтя для вивчення та концептуалізації ідей. Ключовими авторами є Д. Ней (ідея м'якої сили) [3, с. 5–9], Ф. Хоффман (гібридна війна) [1, с. 11–12], С. Джонс (активні заходи) [9, с. 212–225]. Аналітичні доповіді та звіти західних центрів;

Звіти RAND, CSIS, NATO StratCom, Carnegie Endowment, ZOIS тощо. Вони фіксують реальні кейси впливу, описують інфраструктуру та методи гібридного впливу, зокрема у Німеччині [7, с. 73–81], [10, с. 34–38];

– Офіційні документи уряду ФРН.

Річні звіти BfV, BND, звіти Бундестагу. Вони подають фактологічну інформацію про виявлену шпигунську та інформаційну активність з боку РФ у Німеччині [6, с. 54–58];

– Журналістські розслідування та публікації у медіа.

Репортажі Der Spiegel, Die Zeit, Tagesschau, FAZ, ARD Monitor, Correctiv, а також українських ресурсів (Суспільне, Інститут масової інформації). Наприклад, розслідування Correctiv виявило фінансові канали підтримки прокремлівських груп в Німеччині, пов'язаних з партією AfD [13, с. 186–194];

– Моніторинг соцмереж та цифрових платформ.

Дані EUvsDisinfo, Digital Forensic Lab, ZDF Monitor. Аналізуються нарративи в Telegram, YouTube, TikTok, Facebook та X (Twitter) — зокрема, виявлення координаційних мереж проросійських блогерів та медіа [14, с. 147–150].

Методологічні підходи та методи дослідження

Вивчення гібридної діяльності російських агентів впливу в Німеччині вимагає ретельного міждисциплінарного методологічного підходу, який би поєднував аналітику з емпірикою, кількісні методи з якісними, а політичну теорію з цифровими інструментами.

У політологічному дослідженні були використані такі ключові методологічні підходи:

Системний підхід: дозволяє розглядати гібридний вплив як частину функціонування російської

зовнішньої політики, інтегрованої в політичну систему Німеччини через кілька підсистем: інформаційну, ідеологічну, партійну [15, с. 39–44].

Структурно-функціональний аналіз пропонує дослідження ролі агентів впливу як «елементів», що виконують деструктивні функції в німецькому політичному просторі. Наприклад, у місцевій політиці чи медіа, виступаючи «перекладачами» кремлівських меседжів [15, с. 45–47].

Для оцінки поведінки росії в Німеччині та інших європейських країнах використовується порівняльний метод, який дозволяє виявити загальні алгоритми — такі як використання проксі-організацій, бот-мереж, дезінформаційних нарративів — і специфічні риси — такі як вплив через російськомовну діаспору в Німеччині [16, с. 91–98].

Case study — аналіз конкретних випадків (наприклад, кейс «Кібератака на Бундестаг», кейс «Аліна Ліпп» тощо) допомагає визначити механізми поширення впливу та роль окремих акторів [17, с. 103–106].

Контент-аналіз вивчає текстовий масив повідомлень у соціальних мережах, проросійських ЗМІ та висловлювань окремих агентів.

Висновки. У статті встановлюються, досліджуються та вперше узагальнюються теоретичні та методологічні засади вивчення гібридної діяльності російських агентів впливу в Німеччині, що створює наукове підґрунтя для більш глибокого вивчення політичних, інформаційних та наукових особливостей впливу.

Гібридну війну слід розглядати як тотальну стратегію, що поєднує військові, інформаційні, економічні, дипломатичні та культурні інструменти в єдиній кампанії впливу. Агенти впливу

Таблиця 2

Категорії джерел дослідження та їхнє застосування

№	Категорія джерел	Застосування в дослідженні
1	Наукові монографії	Концептуалізація понять, теорії гібридної війни, м'якої сили
2	Аналітичні звіти Think Tanks	Аналіз кейсів, структур гібридного впливу
3	Звіти спецслужб ФРН	Фіксація активності агентів впливу, шпигунських дій
4	Журналістські розслідування	Деталізація впливу на політичні процеси, ідентифікація мереж
5	Соцмережовий моніторинг	Виявлення інформаційних операцій, цифрових кампаній, координації ботів

Джерело: складено за [1, с. 11–12], [3, с. 5–9], [6, с. 54–58], [7, с. 73–81], [10, с. 34–38], [13, с. 186–194], [14, с. 147–150].

Таблиця 3

Методологічні підходи та методи, використані у дослідженні

№	Метод / підхід	Короткий опис і застосування
1	Системний	Гібридна діяльність як частина зовнішньої політики РФ
2	Структурно-функціональний	Аналіз функцій агентів у політичній системі ФРН
3	Порівняльний	Зіставлення практик РФ у ФРН та інших країнах
4	Кейс-стаді	Аналіз кейсів гібридного впливу (наприклад, вибори у ФРН)
5	Контент-аналіз	Вивчення текстів проросійських нарративів у ЗМІ і соцмережах
6	Мережовий аналіз	Аналіз взаємозв'язків між агентами впливу та інформаційними ресурсами

Джерело: складено за [15, с. 39–47], [16, с. 91–98], [17, с. 103–106], [18, с. 214–225].

розглядаються як інструменти гібридного тиску, що функціонують як відкрито, так і приховано. Вони транслюють кремлівські історії, чинять політичний тиск і атакують демократичні інститути.

Методологічна основа дослідження є міждисциплінарною і базується на поєднанні системного, структурно-функціонального, порівняльного, контентного та мережевого аналізу.

Джерельна база включає цифрові платформи, журналістські розслідування, документи розвідки, звіти аналітичних центрів та наукові монографії. Усі вони дозволяють побачити як загальні тенденції, так і деталі російської діяльності в Німеччині.

Таким чином, створено потужне науково-методологічне підґрунтя для дослідження реальних механізмів гібридної активності та створення ефективних контрстратегій.

Література

1. Гоффман Ф. Конфлікт XXI століття: зростання гібридних воєн. Александрия : INSS, 2007. 36 с.
2. Шевченко А. Агенти впливу в контексті гібридної війни. *Безпекові студії*. 2021. № 4. С. 109–112.
3. Ней Дж. Майбутнє сили. Київ : Вид. дім «К.І.С.», 2013. 223 с.
4. Андрущенко М. Інформаційна війна: методи і стратегії. Харків : ХНУ, 2020. С. 67–70.
5. Кальніш А. Політична інфільтрація як інструмент впливу. *Політологічний вісник*. 2019. № 2. С. 198–203.
6. Bundesamt für Verfassungsschutz. Verfassungsschutzbericht 2022. Berlin, 2023. С. 54–58.
7. Centre for East European and International Studies (ZOiS). Russische Einflussnahme in Deutschland : ZOiS Report № 4/2022. Berlin, 2022. С. 73–81.
8. Kühne K. Desinformation im digitalen Zeitalter. *Sicherheit und Frieden*. 2022. № 3. С. 102–108.
9. Jones S. Russian Active Measures. Washington : CSIS Press, 2019. С. 212–225.
10. RAND Corporation. Russia's Global Influence Campaigns. Santa Monica, 2020. С. 34–38.
11. Горбулін В., Обушний М., та ін. Гібридна війна Росії : зміст, прояви, протидія. Київ : НІСД, 2016. С. 58–65.
12. Обушний М. Політологічні аспекти гібридної агресії. Київ : Ліра-К, 2021. С. 134–140.
13. Correctiv. Finanzierung rechtspopulistischer Netzwerke. 2023. С. 186–194.
14. EUvsDisinfo. Special Report: Telegram as a Tool of Hybrid Influence. Brussels, 2023. С. 147–150.
15. Дудка О. Системний аналіз у сучасній політології. Київ : Ніка-Центр, 2018. С. 39–47.
16. Kramer D. Comparative Hybrid Threats in Europe. *Harvard Review*. 2021. С. 91–98.
17. Spiegel Investigativ. Der Fall Lipp. Ausgabe 9/2023. С. 103–106.
18. Digital Forensic Lab. Mapping Russian Information Operations. DFRLab Report, 2022. С. 214–225.

Анотація

Деркач О. П. Методологічні основи дослідження гібридної діяльності агентів впливу рф у ФРН у політологічному вимірі. – Стаття.

Стаття присвячена теоретико-методологічному дослідженню гібридної діяльності російської федерації у Федеративній Республіці Німеччина (ФРН), зокрема інституту агентів впливу як інструменту систематичної експансії. Зміна світового безпекового середовища, еволюція традиційних методів зовнішньополітичного тиску та зростання небезпеки інформаційно-психологічних операцій всередині демократичних суспільств зумовлюють актуальність дослідження. У дослідженні підкреслюється поєднання політологічної теорії та прагматичної аналітики для розуміння явищ політичної інфільтрації, дезінформації, використання «м'якої сили» та цифрових каналів російського впливу в Німеччині.

Автор перераховує основні поняття, необхідні для наукового аналізу: «гібридна війна», «агент впливу», «м'яка сила», «інформаційна операція», «політична інфільтрація». Базуючись на класичних і сучасних працях Ф. Гоффмана, Д. Ная та С. Джонса, концептуальна основа дозволяє визначити російську модель гібридного впливу як поліструктурну систему, в якій агенти впливу є активними носіями кремлівських наративів. Поєднуючи інструменти публічного та прихованого впливу, сутність гібридного впливу прочитується як цілеспрямоване маніпулятивне втручання в суспільно-політичні процеси іншої держави.

У роботі здійснено системний огляд джерельної бази: цифровий моніторинг проросійських медіа в соціальних мережах (EUvsDisinfo, DFRLab), журналістські розслідування (Correctiv, Der Spiegel), аналітичні звіти західних аналітичних центрів (RAND, CSIS, ZOiS), офіційні документи німецьких служб безпеки (зокрема, звіти BfV). Зокрема, у середовищі російськомовної діаспори авторка наголошує на доказах активного використання Росією інституційних каналів – наукових та культурних програм, стипендій, ЗМІ – для просування проросійських поглядів у німецькому публічному просторі.

Методологічно дослідження використовує міждисциплінарний підхід, що поєднує системний, структурно-функціональний, порівняльний, кейс-стаді, контент – та мережевий аналіз. Це дозволило не лише описати конкретні види та інструменти гібридної діяльності, але й окреслити загальні алгоритми впливу, їхню мережеву конфігурацію та адаптивність до політичного ландшафту Німеччини. Як емпіричні приклади розглядаються інциденти «кібератаки на Бундестаг», діяльність Аліни Ліпп та діяльність проросійських культурних груп у Берліні, Лейпцигу та Кельні.

У кінцевому підсумку, робота створює науково-методологічне підґрунтя для подальшого вивчення феномену гібридної війни та створення ефективних інструментів протидії російським агентам впливу. Запропонований метод створює нові можливості для оцінки не лише видів прямого впливу, але й прихованих механізмів формування громадської думки, підриву інституційної довіри та зміни політичного курсу в країнах-об'єктах впливу.

Ключові слова: гібридна війна, агент впливу, м'яка сила, інформаційна операція, політична інфільтрація, російська федерація, Федеративна Республіка Німеччина, гібридна стратегія, дезінформація, політологічний аналіз, зовнішньополітичний вплив, цифрові операції, проксі-структури.

Summary

Derkach O. P. Methodological basis for studying the hybrid activities of influence agents of russia in Germany in the political dimension. – Article.

The paper focuses on the theoretical and methodological study of the hybrid activities of the Russian Federation in the Federal Republic of Germany (Germany), especially the institution of agents of influence as a tool of systematic expansion. The changing world security environment, the evolution of conventional methods of foreign policy pressure, and the rising danger of information and psychological operations inside democratic societies all contribute to the relevance of the study. The study emphasizes the combination of political science theory and pragmatic analytics to grasp the phenomena of political infiltration, disinformation, the use of soft power and digital channels of Russian influence in Germany.

The writer lists the main ideas required for scholarly analysis: “hybrid warfare,” “agent of influence,” “soft power,” “information operation,” and “political infiltration.” Based on the classic and modern writings of F. Hoffman, J. Nye, and S. Jones, the conceptual framework lets us identify the Russian model of hybrid influence as a polystructural system in which agents of influence are active carriers of Kremlin narratives. Combining the instruments of public and covert influence, the essence of hybrid influence is read as a deliberate manipulative interference in the socio-political processes of another state.

The paper features a systematic review of the source base: digital monitoring of pro-Russian media on social networks (EUvsDisinfo, DFRLab), journalistic investigations (Correctiv, Der Spiegel), analytical reports of Western think tanks (RAND, CSIS, ZOI), official documents of German security agencies (in particular, BfV reports). Particularly among the Russian-speaking diaspora, the author underlines the proof of Russia's active use of institutional channels—scientific and cultural programs, scholarships, media—to promote pro-Russian views in the German public space.

Methodologically, the research uses an interdisciplinary approach combining systematic, structural-functional, comparative, case study, content, and network analysis. This lets us not only describe particular kinds and tools of hybrid activities but also sketch general influence algorithms, their network configuration and political landscape adaptability to Germany. Presented as an empirical example are the incidents of “cyberattack on the Bundestag,” Alina Lipp's activities, and the operation of pro-Russian cultural groups in Berlin, Leipzig, and Cologne.

Ultimately, the paper provides a scientific and methodological foundation for more study on the hybrid warfare phenomenon and the creation of efficient instruments to offset Russian agents of influence. The suggested method creates new possibilities for evaluating not only kinds of direct influence but also covert mechanisms for shaping public opinion, eroding institutional confidence, and altering political direction in target countries.

Key words: hybrid warfare, agent of influence, soft power, information operation, political infiltration, Russian Federation, Federal Republic of Germany, hybrid strategy, disinformation, political analysis, foreign policy influence, digital operations, proxy structures.